

Tann almenna føroyska málnevndin varð sett á stovn í 1985. Hon hevur til uppgávu at skráseta og at evna til nýggj orð, umframt at royna at forða fyri, at málspillur festast í málinum. Harafurta skal nevndin samstarva við og leiðbeina stovnar og fjølmiðlar, sum hava stóra málsliga ávirkan. Hetta verður gjørt við litla ritinum «Orðafar», sum av og á verður sent hesum stovnum.

Vegleiðingin fer fram á tann hátt, at nevndarlimirnir fylgja við tí, sum sagt verður í fjølmiðlunum. Ein málspilla, sum ofta gongur aftur, verður tikið upp í «Orðafari», og vist verður á, hvussu rættari hevði verið at málborið seg.

«Vit royna at geva okkara ráð á ein litlilátan og vinarligan hátt», sigur Jóhan Hendrik W. Poulsen, sum hevur verið formaður í nevndini øll árin. «Málspurningar eru sera viðbreknir, og fólk flest eru ógvuliga erkvísir, tá tú tosar við tey um teirra málbrúk. Hesum er einki logið í – mál er nakað, sum stendur tí innasta í einum menniskja nær. Tí hevði ein ov ágangandi og atfinningarsamur atburður gjørt meira skaða enn gagn. Hann hevði stygt fólk».

Koma litið fram alment

Tá nýggj orð verða gjord, roynir málnevndin tí eisini at halda seg frá at koma ov

nógv fram alment.

«Tá umrøða um onkran nýggjan lut ella fyrbrigdi tekur seg upp, er ofta, at okkum vantar føroyskt heiti. Tað útlendska orðið fylgir tí við hesum nýggja, og seta vit ikki beinanvegin føroyskt orð í staðin, festa tey útlendsku seg. Og so kann vera ringt at koma afturum aftur».

I onkrum føri – t.d. innan teldumálið – hevur nevndin gjørt ein lista við orðum, sum fólk so kunnu brúka, tá tørvur er á tí.

I øðrum førum vendir hon sær til onkran lykklapersón. Nevndin skjýtur so upp, hvørji føroysk orð kundi verið nýtt í staðin fyri tey útlendsku. Vil persónurin samstarva, nýtir hann føroysku orðini. Og tá eru møguleikar fyri, at fólk taka tey til sín.

«Men tað avgerandi er altíð í hvønn mun tíðinda-tænastan tekur undir við nýggju orðunum», sigur Jóhan Hendrik W. Poulsen. «Hon hevur endaliga valdið yvir málinum. Nýtir hon tey nýggju orðini, er stórus møguleiki fyri, at tey vinna hevd. Nýtir hon tey ikki, hava tey ongan møguleika at koma fyri seg».

Tað er ikki altíð málnevndin sjálf, ið tekur stig til at gera nýggj orð. Ofta eru tað fyrspurningar frá fólki, sum vísa nevndini tørvin á onkrum nýggjum orði.

«Nógv fólk vendir sær til nevndina við fyrspurningum, og í flestum førum snúgva teir seg um, hvussu okkurt eitur á føroyskum. Fólk eru í orðaneyð. Tey kenna tað danska ella enska heitið, men ikki tað føroyska. Og stundum er orsök, at einki føroyskt orð finst. I soverðnum førum roynir nevndin so at gera eitt orð», sigur Jóhan Hendrik.

Tað kemur eisini javnan fyri, at fólk uttan fyri nevndina gera orð, sum nevndin síðani roynir at hjálpa fram í málinum.

Týðning fyri sjálvsvirðingina

Føroyska málnevndin hevur ongan rætt til at krevja nakað av nøkrum. Hon kann bara vegleiða. Men endamálið við hesi vegleiðing er púra greitt: Nevndin skal royna at ávirka málbrúkið hjá føroyingum. Hetta endamálið – og hugburðurin sum liggur aftanfyri – vikur sera nógv frá tí hjá donsku nevndini. Tann føroyska hevur greiða hugsan um, hvat er rætt, og hvat er skeivt málbrúk, og hon roynir við síni ráðgeving bæði at lúka burtur «skeiv» orð og vendingar, og at vinna «røttu» orðunum hevd millum manna.

«Grundhugsan okkara er, at málið er annað og meira enn eitt amboð til samskiptis millum fólk», sigur Jóhan Hendrik W. Poulsen.

«Tað er rætt, sum danska

Jóhan Hendrik W. Poulsen, føroyska málnevndin:

Miðvís málrøkt snýr seg um sjálvsvirðing

»Royna vit ikki stöðugt og miðvíst at lúka burtur útlendsk orð og gera egin orð til nýggjar lutir og fyrbrigdi, verður trupult at varðveita føroyskt sum sjálvstöðugt mál»

nevndin sigur, at málið er ogn hins einstaka. Men málið er eisini okkara felags mentanarlaga ogn og virði. Tað er ein gripur, vit hava arvað, og sum vit hava skyldu til at verja og røkja».

Jóhan Hendrik heldur, at tað er tann skipaða og kritiska málrøktin, sum hevur gjørt, at vit í dag eiga eitt so sjálvstöðugt mál.

«Tað er í stóran mun málrøktarum og orðasmiðum sum Jákupi Dahl, Jakobi Jakobsen, Christiani Matras og mongum øðrum fyri at takka», sigur hann. «Og tað er hesa málrøktarkós, málnevndin roynir at halda».

Og Jóhan Hendrik heldur tað ikki fara vera sjálvt málið, sum mennist av hesi málrøkt.

«Málið hevur stóran týðning fyri sjálvsensluna hjá fólki», sigur hann. «Jú meira se stakt, livandi og sterkt málið hjá einum fólki er, jú størri er tann fjóðskaparlaga sjálvsvirðingin. Tað eru mangar tjóðir, sum øvunda okkum, at vit eiga eitt so serstakt mál. Hinvegin eru føroyingar flestir stoltir av tí. Kanska serliga, tá vi eru uttanlands».

«Málið hevur stóran týðning fyri sjálvsensluna hjá fólki», sigur hann. «Jú meira se stakt, livandi og sterkt málið hjá einum fólki er, jú størri er tann fjóðskaparlaga sjálvsvirðingin. Tað eru mangar tjóðir, sum øvunda okkum, at vit eiga eitt so serstakt mál. Hinvegin eru føroyingar flestir stoltir av tí. Kanska serliga, tá vi eru uttanlands».

Kritikkurin

Jóhan Hendrik heldur ikki, at málið yvirhøvur kann varðveitast, um vit ikki miðvíst og stöðugt royna at røkja tað. Gera føroysk orð til nýggj ting og fyrbrigdi, og lúka burtur óneyðug útlendsk orð.

Men farna árin hevur tikið seg upp ein rørsla imóti hesum málpolitikki. Hildið verður, at henda málrøktarkós ger fólk fremmand móttvegis sínum egna máli, tí tey nýggju orðini eru ov tilgjörd og hava litið samband við gerandismálið. Tí tykjust tey ónáttúrlig og fremmand, og gera harvið meiri skaða enn gagn.

Men Jóhan Hendrik heldur hesar atfinningar byggja á eina farna málhugsan.

«Fyri einum 50 árum síðani varð hugburðurin innan altjóða málvísindi

samanfataður í orðunum *keep your hands off your language*. Fólk sammettu málið við eina livveru, sum skuldi hava røyvi at liva sitt egna lív. Men tá nógv lond gjørdust fæls í sekstí-árunum, sá fólk í hesum londum, at teirra egna mál ikki var nóg framkomið til at kunna nýtast á øllum økjum innan umsiting, tøkni o.s. Og tey høvdu ikki stundir at bíða eftir teirri «náttúru» menningini, sum st. rtjóðarmálini høvdu verið ígjøgnum. Teimum tørvur á egin, serstøk orð beir anvegin – og sá harvið týðningin av einum virknum, miðvísnum málpolitikki. Tá vann hugtakið *language planning* fram.

Og tað var júst tað, føroyingar høvdu gjørt alla øðina. Úrslitið er tað mál, vit eiga í dag. Vit vóru farnar til at slepa endanum nú hevði verið vitleyst».

Stöðugur vandi

Spurður hvat hann heldur um stöðuna hjá føroyska málinum í dag, sigur Jóhan Hendrik, at tað á mongum økjum stendur sterkari, enn tað gjørdi fyrr í øldini.

Føroysku bókurnar eru vorðnar nógvar, og tað styrkir sjálvsagt um málið. Men eitt litið mál er í stöðugum vanda – og ágangurin á føroyskt er stórus, bæði gjøgnum sjónvarpið og tí at so nógv útlendsk orð og heiti floyma inn yvir okkum við teimum nýggju, teknisku tinguinum.

Tí ræður um at vera á varðhaldi. Og ein málnevnd kann einki gera einsamøll. Besta verjan eru tær góðu fyrimyndirnar. Serliga fjølmiðlafólk, sum nýta gott mál.

Málnevndin leiðbeinir, men hon ræður ikki. Tað gera fjølmiðlarnir».

Orð: Sjúrdur Skaale

